

19. POSTAWA SZLACHETNA

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Postawa szlachetna zakłada wyrzeczenie się egoizmu i podejmowanie w sposób świadomy, dobrowolny i bezinteresowny działań, które przynoszą korzyść innym. Motywacją tej postawy jest skłonność do czynienia dobra dla niego samego.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność współżycia z ludźmi.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształtowanie cnót społecznych.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Jak w praktyce wyraża się postawa szlachetna?
- Czy szlachetność oznacza brak troski o siebie?
- Czy potrafię poświęcić swój czas potrzebującym?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Kształtowanie wrażliwości na innych jest nieodzownym elementem wychowania do wartości.
- Postawa szlachetna jest bezinteresownym służeniem drugiej osobie.
- Dar z siebie czyni człowieka bardziej wolnym.

→ ZASADY

- Uczę się przełamywać nieśmiałość i wygodnictwo, i wychodzę naprzeciw problemom innych ludzi.
- Pomagam, na ile mogę, moim kolegom w ich trudnościach.
- Dzielę się z innymi moimi talentami, umiejętnościami, wiedzą czy dobrami materialnymi.
- Uczę się rezygnować z zachcianek, interesów lub planów na rzecz drugiego.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Kształtowanie w dziecku postawy szlachetnej jest podstawą jego poprawnego współżycia z innymi.
- Okazywanie dziecku miłości przez rodziców kształtuje u niego pozytywny stosunek do innych ludzi.
- Rodzina stanowi grupę społeczną, w której dziecko przyswaja sobie normy społeczne, zasady współżycia i współdziałania.

→ ZASADY

- Czuję się odpowiedzialny za wszechstronny rozwój całej rodziny.
- Mój stosunek do dzieci powinien być pełen serdeczności, zaufania, delikatności i uprzejmości.
- Wymagam od młodego człowieka postawy pomocniczości oraz postawy szlachetnej i jednocześnie sam jestem przykładem poświęcenia i oddania wobec mojego dziecka.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Człowiek jest istotą społeczną i może się rozwijać prawidłowo jedynie w społeczeństwie.
- W procesie kształcenia istotną rolę odgrywa wychowanie postaw społecznych: współdziałania, życzliwości, sprawiedliwości oraz postawy szlachetnej.
- Wychowanie do wartości musi być połączone ze świadectwem własnego życia.

→ ZASADY

- Kształtuję u uczniów postawę otwartości i wrażliwości na potrzeby innych ludzi.
- Zachęcam uczniów do wzajemnej pomocy i bezinteresownego dzielenia się swoimi zdolnościami, talentami, umiejętnościami i dobrami materialnymi.
- Czuwam nad tym, aby między uczniami nie było niezdrowego współzawodnictwa.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Praktycznym wymiarem postawy szlachetnej jest zaangażowanie się uczniów (indywidualne lub grupowe) w różne formy wolontariatu. Mogą to być akcje pomocowe polegające na zbiórce pieniędzy na ważny cel, pomoc w odrabianiu lekcji w świetlicach, czy też odwiedzanie osób starszych w domach opieki czy hospicjach. Aby zachęcić młodzież do takiej aktywności, można zaprosić na spotkanie przedstawicieli instytucji zajmującej się świadczeniem pomocy.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Postawa szlachetna może wyrażać się w poświęceniu dobra osobistego na rzecz dobra społecznego, a także w odwadze zaangażowania się w obronę słusznych praw innych osób. Wynikające z postawy szlachetnej wyjście naprzeciw

drugiemu człowiekowi wyrywa go ze zbytnej koncentracji na własnych problemach, które są częstą przyczyną smutku, zniechęcenia i depresji. Świadcząc bezinteresownie dobro bliźnim, człowiek zjednuje sobie przyjaciół, buduje pozytywne i harmonijne więzi międzyludzkie.

1.10. ZAGROŻENIA

Nie zawsze młody człowiek uświadamia sobie istotę postawy szlachetnej. Istnieje zagrożenie zatracenia się w tej wartości. Dzieje się tak, kiedy problemy innych przedkładane są nad własne obowiązki i prawa. Zagrożeniem dla zdrowej postawy szlachetnej jest postawa konformizmu, gdy człowiek zgadza się bezkrytycznie z zasadami i normami dla własnej wygody, nie angażuje się w pomoc drugiemu. W imię utrzymania własnego stanu posiadania (stanowiska, dóbr materialnych, sławy, dobrego imienia) rezygnuje z uczciwości, szczerości i prawdy, podporządkowuje swoje myślenie i działanie tym, od których zależy jego pozycja. Takie postępowanie sprzyja wykształceniu się postawy egoistycznej – kierowanie się tylko własnym dobrem. Kolejnymi zagrożeniami są: postawa uniku – wycofywania się od odpowiedzialności oraz działania na rzecz innych z lęku, by się nie narazić na ewentualne trudności. Skutkiem takich zachowań jest oziępcie, brak przyjęcia konkretnego stanowiska oraz zobojętnie nie na sprawy drugiego człowieka.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

POTOP

– Niech się dzieje wola boża! – rzekła wreszcie. – Skoro się mnie waćpan wyrzekasz, to idźże swoją drogą! Bóg zostanie nad sierotą!

– Ja się ciebie wyrzekam? – pytał Kmicic z największym zdumieniem.

– Tak jest! Jeśli nie słowy, to uczynkami; jeśli nie ty mnie, to ja ciebie... Bo nie pójdę za człowieka, na którym ciężą łzy ludzkie i krew ludzka, którego palcami wytykają, banitem, rozbójnikiem zowią i za zdrajcę mają!

– Za jakiego zdrajcę?... Nie przywodźże mnie do szaleństwa, abym zaś czego nie uczynił, czego bym potem żałował. Niechże we mnie piorun zaraz trzaśnie, niech mnie czarci dziś obłuszczą, jeśli ja zdrajca, ja, którym przy ojczyźnie wtedy stawał, kiedy wszyscy ręce opuścili!

– Waćpan przy niej stajesz, a czynisz to, co i nieprzyjaciel, bo ją depcesz, bo ludzi w niej katujesz, bo na prawa boskie i ludzkie nie dbasz. Nie! Choćby mi się i serce rozdarło, nie chcę cię mieć takiego, nie chcę!...

– Nie gadaj mi o rekuzie, bo się wścieknę! Ratujcież mnie, anieli! Nie zechcesz mnie po dobrej woli, to cię i tak wezmę, choćby tu wszystka hołota z zaścianków,

choćby sami Radziwiłłowie, sam król i wszyscy diabli rogami przystępu bronili, choćbym miał duszę czartu zaprzedać...

– Nie wzywaj złych duchów, bo cię usłyszą! – zakrzyknęła Oleńka, wyciągając przed siebie ręce.

– Czego ode mnie chcesz?

– Bądź uczciwy!

↑ H. Sienkiewicz, *Potop*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 48.

KOMENTARZ

Wartości moralne to wskazania, jak mądrze i dobrze żyć. Służą powszechnemu dobru. Stanowią kompas przy podejmowaniu właściwych decyzji i działań, dają poczucie sensu, budują dobre relacje z ludźmi, służą utrzymaniu życia na naszej wspólnej planecie.

Szlachetność zakłada mówienie prawdy i jej poszanowanie, przyznawanie się do błędu lub winy, nieprzywłaszczanie sobie cudzej własności, to rzetelność w wykonywaniu swoich obowiązków w ramach nauki, pracy, opieki, podziału zadań, to także równoprawne traktowanie ludzi, bez faworyzowania.

Postawa szlachetna często jest trudna. Wymaga odwagi cywilnej, gdy mamy przyznać się do winy lub ujawnić złe praktyki innych, narażając się na ich gniew.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

François de La Rochefoucauld, XVII-wieczny pisarz i moralista, uważał, że ludzie szlachetni charakteryzują się szczerością i umiejętnością przyznawania się do popełnionych błędów¹. Szlachetność zakłada wierność ideałom, postępowanie w sposób wspaniałomyślny, uczciwość oraz stosowanie się do obowiązujących zasad, obyczajów, norm i wzorów. Drogowskazem i motywacją dla działań szlachetnych, choć trudniejszych, bo wymagających wysiłku, rezygnacji z czegoś, poświęcenia, pokory, jest moralność.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Kształtowanie się w człowieku postawy szlachetnej jest częścią jego rozwoju, dojrzewania jako jednostki funkcjonującej w społeczeństwie. Na taką postawę składa się wiele innych wartości, takich jak zdolność do poświęcenia, odwaga, sprawiedliwość czy empatia. Rozwinięcie swojego myślenia poza horyzont własnej osoby jest dużym wyzwaniem, z którym musi zmierzyć się młody człowiek. Rodzina i szkoła winny pomagać młodemu człowiekowi w całym procesie samowychowania, przedstawiając określone cele, ukazując szlachetność czynów i podając przykłady godne naśladowania.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Osoba szlachetna postępuje w sposób wspaniałomyślny, uczciwy i bezinteresowny. W relacjach z innymi odznacza się uprzejmością i uczynnością, szanuje godność każdej osoby bez względu na jej status społeczny, zasobność portfela, pochodzenie. Kształtowanie w sobie postawy szlachetnej wymaga poświęcenia, które może przybierać różne formy, mogą to być np. własne korzyści czy też czas.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Katechizm Kościoła Katolickiego wielokrotnie przypomina, że największym przykazaniem jest przykazanie miłości Boga i bliźniego (por. KKK 2083; 2196). Przykazanie to obowiązywało już w Starym Testamencie (por. Pwt 5,6-21).

¹ Por. J. Koziej, *La Rochefoucauld François de*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Szostek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, k. 501-502.

Chrystus jednoznacznie potwierdza jego aktualność a jednocześnie mówi o nowym przykazaniu miłości. Jest ono rzeczywiście nowe i ostateczne, gdyż ukazuje radykalnie nowe i ostateczne kryterium chrześcijańskiej miłości: „Przykazanie nowe daję wam, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowałem” (J 13,34).

Chrześcijanin, realizując przykazanie miłości, jest wezwany do życia we wspólnocie Kościoła i do objęcia bliźnich miłością wierną i nieodwołalną na wzór Chrystusa. Wynika stąd, że nadrzędnym kryterium miłości bliźniego nie jest jedynie postawa do samego siebie, lecz miłość Chrystusa, który do końca nas umiłował, z miłości składając swe życie w ofierze na krzyżu: „Jak mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowałem. Wytrwajcie w miłości mojej. Jeśli będziecie zachowywać moje przykazania, będziecie trwać w miłości mojej, tak jak Ja zachowałem przykazania Ojca mego i trwam w Jego miłości. To wam powiedziałem, aby radość moja w was była i aby radość wasza była pełna” (J 15,9-11).

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

”

Zwracam się szczególnie do was, młodzi chrześcijanie. Bądźcie świadkami Chrystusa przede wszystkim wśród swoich rówieśników. Zmartwychwstały wzywa was, byście nawiązywali przymierze z Nim i między sobą nawzajem, aby nadać miastu kształt bardziej sprawiedliwy, wolny i chrześcijański. Bądźcie twórcami tego przymierza w relacjach z innymi młodymi, w życiu rodzinnym, w swoich

dzielnicach, szkołach i uniwersytetach, w miejscach pracy, w ośrodkach sportu i zdrowej rozrywki. Nieście nadzieję i otuchę tam, gdzie panuje rezygnacja i cierpienie. Niech każdy z was będzie gotów okazać życzliwość i pomoc tym, którzy pragną przybliżyć się do wiary i do Kościoła.

↑ Jan Paweł II, *Bądźcie poszukiwaczami, świadkami i głosicielami prawdy Chrystusa. List do młodzieży Rzymu*, 8.09.1997, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 3, *Listy*, red. P. Ptasznik i in., Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 445-446.

” Wolontariat, będący niezastąpionym bogactwem społeczeństwa, oznacza nie tyle dawanie rzeczy, ale dawanie samych siebie, niosąc konkretną pomoc najbardziej potrzebującym. [...] Św. Paweł w mowie pożegnalnej do starszych Efezu przypomina prawdę, którą wyraził Jezus: „Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu” (Dz 20,35). Drodzy przyjaciele, to jest logika daru, logika często lekceważona, którą wy doceniacie i dajecie jej świadectwo: służenie swoim czasem, swoimi umiejętnościami i kompetencjami, swoim wykształceniem, swoją wiedzą fachową; jednym słowem, poświęcanie drugiemu uwagi, nie oczekując niczego w zamian na tym świecie [...]. Postępując w ten sposób, nie tylko wyświadcza się dobro drugiemu, ale odkrywa się głębokie szczęście, zgodnie z logiką Chrystusa, który oddał całego siebie.

↑ Benedykt XVI, *Ewangelia daru i bezinteresowności. Przemówienie podczas audiencji dla przedstawicieli trzech włoskich ruchów katolickiego laikatu*, Watykan, 19.05.2012, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/laikat_19052012.html [dostęp: 31.08.2022].

” Gdy myśl chrześcijańska domaga się podkreślenia szczególnej wartości człowieka, ponad innymi stworzeniami, daje wówczas podstawę, by dowartościować każdą osobę ludzką, a w ten sposób pobudza do uznania innych. Otwarcie na „ty”, zdolne do poznania, umiłowania i dialogu, jest nadal wielką szlachetnością człowieka. Dlatego też właściwa relacja z rzeczywistością stworzoną nie wymaga osłabiania społecznego wymiaru istoty ludzkiej, a także jej wymiaru transcendentnego, jej otwartości na Boga „Ty”.

↑ LS 119.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Do tego zaś, który Go zaprosił, rzekł: „Gdy wydajesz obiad albo wieczerzę, nie zapraszaj swoich przyjaciół ani braci, ani krewnych, ani zamożnych sąsiadów, aby cię i oni nawzajem nie zaprosili, i miałbyś odpłatę. Lecz kiedy urządzasz przyjęcie, zaproś ubogich, ułomnych, chromych i niewidomych. A będziesz szczęśliwy, ponieważ nie mają czym tobie się odwdziżyć; odpłatę bowiem otrzymasz przy zmartwychwstaniu sprawiedliwych”.

↑ Łk 14,12-14; por. Mt 5,38-48; J 4,10-12.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

”

Uczynkami miłosierdzia są dzieła miłości, przez które przychodzimy z pomocą naszemu bliźniemu w potrzebach jego ciała i duszy. Pouczać, radzić, pocieszać, umacniać, jak również przebaczać i krzywdy cierpliwie znosić – to uczynki miłosierdzia co do duszy. Uczynki miłosierdzia co do ciała polegają zwłaszcza na tym, by głodnych nakarmić, bezdomnym dać dach nad głową, nagich przyodziać, chorych i więźniów nawiedzać, umarłych grzebać. Spośród tych czynów jałmużna dana ubogim jest jednym ze szczególnych świadectw miłości braterskiej; jest ona także praktykowaniem sprawiedliwości, która podoba się Bogu [...].

↑ KKK 2447.

V. LITERATURA

Aronson E., Aronson J., *Człowiek – istota społeczna*, tłum. J. Radzicki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Benedykt XVI, *Ewangelia daru i bezinteresowności. Przemówienie podczas audycji dla przedstawicieli trzech włoskich ruchów katolickiego laikatu*, Watykan, 19.05.2012, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/laikat_19052012.html [dostęp: 31.08.2022].

Fedeli M., *Temperamenty. Charaktery. Osobowości. Profil medyczny i psychologiczny*, tłum. P. Graczykowski, K. Trojan, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003.

Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.

Jan Paweł II, *Bądźcie poszukiwaczami, świadkami i głosicielami prawdy Chrystusa. List do młodzieży Rzymu*, 8.09.1997, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 3, *Listy*, red. P. Ptasznik i in., Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 445–446.

Jan Paweł II, *List Gratissimam sane do rodzin z okazji Roku Rodziny 1994*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 3, *Listy*, red. P. Ptasznik i in., Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 358–399.

Jarosz M., *Interpersonalne uwarunkowania religijności*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2003.

Koziej J., *La Rochefoucauld François de*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Szostek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, k. 501–502.

Kubicki D., *Szlachetność człowieczego spełnienia się w jestestwie – dar czy ofiara w dobie globalizowanych społeczeństw?*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie. Seria Trzecia” 2014, nr 2, s. 169–180.

Łobocki M., *Altruizm a wychowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998.

Sienkiewicz H., *Potop*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020.

Śliwak J., *Osobowość altruistyczna. Osobowościowe korelaty altruizmu. Psychologiczne badania empiryczne*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2001.

Tillmann K.J., *Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie*, tłum. G. Bluszcz, B. Miracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2020.

